

(str. 164). Pro případ, že se v postsovětském prostoru prosadí integrační varianta jeho budoucího vývoje, neopomněl zmínit jak pozitivní, tak negativní (zvýšení vzájemné závislosti stability státu na vývoji v ostatních zemích) důsledky takového scénáře. Ruská účast v postsovětské integraci by se pak podle autora měla řídit výše zmíněnými doporučeními. S takovými závěry pak nelze než souhlasit a zájemcům o tuto problematiku by neměla publikace uniknout.

Petr Krpec

Paul Collier, Miliarda nejchudších: Proč se některým zemím nedaří a co s tím.
Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7429-010-7

Současná diskuse o rozvojové pomoci a její efektivnosti se z velké části odvíjí v zajetí dvou polarizovaných proudů. Levicově zaměřeni akademici, pracovníci neziskových organizací a řada celebrit angažujících se v kampaních proti chudobě volají po výrazném navýšení pomoci a odpuštění dluhů zemím třetího světa, ke kterému se lídři států G8 zavázali na summitu v Gleneagles v roce 2005. Zastánci tohoto proudu opírají své argumenty o myšlenky ekonoma Jeffreyho Sachse a jeho knihu *The End of Poverty*.¹ Naopak odborníci, kteří jsou zakotveni na pravici a inspiraci nacházejí v dílech Miltona Friedmana nebo Fridricha Hayeka, se k rozvojové pomoci staví velmi skepticky a nezářka ji považují za plýtvání veřejnými prostředky. Nejvýznamnějším zástupcem tohoto proudu je ekonom William Easterly a jeho kniha *The White Man's Burden*.²

Paul Collier, profesor ekonomie a ředitel Centra pro studium afrických ekonomik na Oxfordské univerzitě, se od takového černobílého vnímání zahraniční pomoci snaží oprostit a ve své knize *Miliarda nejchudších: Proč se některým zemím nedaří a co s tím* nabízí zcela nový pohled na tuto problematiku. Jedinečná je už samotná teze knihy, ve které autor převrací zabudované stereotypy o světové chudobě. Collier totiž tvrdí, že je nezbytně nutné proměnit rozvojové strategie, protože již nežijeme ve světě, kde proti sobě stojí miliarda bohatých lidí ve vyspělých zemích a pět miliard chudých v zemích třetího světa. Díky vzestupu zemí jako Čína, Indie a Brazílie mají čtyři miliardy lidí nečekaně dobré vyhlídky, že se svou životní úrovní postupně přiblíží rozvinutému světu. Problémem ovšem zůstává miliarda lidí žijících v zemích, které se od zbytku světa radikálně liší. Jedná se o 58 států, které autor zeměpisně označuje jako „Afrika +“, přičemž plus představují Haiti, Bolívie, středoasijské země, Laos, Kambodža, Jemen, Barma a Severní Korea. Tyto země se ocitly v některé z pastí, z nichž se samy mohou jen těžko vyprostit, protože obvyklá rozvojová pomoc zde selhává a dokonce může situaci ještě zhoršit.

Po krátké úvodní kapitole, ve které nás autor seznamuje s touto zásadní tezí, se v druhé části dostáváme k analýze jednotlivých pastí, které brání „zemím spodní miliardy“ vy-

¹ Jeffrey Sachs, *The End of Poverty: Economic Possibilities of Our Time* (New York: Penguin Books, 2005).

² William Easterly, *The White Man's Burden: Why the West's Efforts to Aid the Rest Have Done So Much Ill and So Little Good* (New York: Penguin Books, 2006).

břednout ze začarovaného kruhu chudoby. Na základě několika rozsáhlých kvantitativních výzkumů, jejichž dílčí výsledky byly již dříve prezentovány v odborných časopisech (např. *Journal of African Economy*, *World Development*, *European Economic Review* nebo *Journal of Development Studies*) profesor Collier identifikuje čtyři pasti, které ať už samotné nebo v kombinaci s ostatními jsou příčinou zaostávání zmíněných zemí. Jsou to past konfliktu, past přírodních zdrojů, past vnitrozemské polohy a špatných sousedů a past špatné vlády. Autorovi se podařilo odhalit některé velmi překvapivé souvislosti, takže se čtenář může například dočíst, že neexistuje žádná spojitost mezi politickým útlakem a rizikem propuknutí občanské války (s. 39), demokracie podlamuje schopnost využívat renty z přírodních zdrojů (s. 61), vnitrozemská poloha znevýhodňuje země bez surovinové základny (s. 74) nebo že minimální stát není v přítomnosti ropy a rozvojové pomoci životaschopným modelem (s. 83).

Ne zcela běžný pohled na vliv globalizace a světového obchodu na rozvoj „zemí spodní miliardy“ najdeme také v třetí části s názvem *Intermezzo*. Autor tvrdí, že obchod těmto zemím nemůže pomoci. Nejchudší státy totiž nejsou schopné na globálním tržišti konkurovat vzhledem k tomu, že pozici výrobců s levnou pracovní silou již obsadily asijské státy. Obdobně nejsou takové země přitažlivé ani pro soukromé investory, pokud nepočítáme nadnárodní korporace zajímající se jen o těžbu surovin. V „zemích spodní miliardy“ je hlavním problémem odliv kapitálu, a to nejen finančního, který majetní lidé ze strachu před riziky přesouvají na bankovní účty v daňových rájích, ale i lidského, protože emigrace vzdělaných obyvatel probíhá nejrychleji právě v těchto státech.

Ve čtvrté části Collier představuje nástroje, jejichž aplikace by měla nejchudším státům pomoci. Jedná se o rozvojovou pomoc, vojenskou intervenci, mezinárodní standardy a charty a obchodní politiku. U každého nástroje autor nastiňuje konkrétní situace, kdy je vhodné předkládané postupy uvést do praxe a kdy je naopak výhodné se jich vyvarovat. Nejvíce kontroverzních ohlasů vyvolal návrh vojenské intervence pro řešení neutěšené situace v některých „zemích spodní miliardy“. Sám autor si je vědom toho, že po invazi do Iráku bude těžké vzbudit nadšenou podporu pro takový postup. Jak ale dokazují jeho statistiky a analýzy, v některých případech by vojenská intervence založená na mezinárodní garanci byla efektivnějším a levnějším řešením než ponechání země v postkonfliktním chaosu. Celkové náklady průměrné občanské války odhaduje Collier pro postiženou zemi i její sousedy na 64 miliard dolarů. Občanská válka navíc snižuje ekonomický růst přibližně o 2,3 % ročně, takže typická – sedm let trvající – válka zanechá zemi zhruba o 15 % chudší (s. 44). Jako příklad úspěšné intervence, jejíž náklady jsou nižší než náklady plynoucí z konfliktní situace, je v knize uveden britský zásah v Siere Leone v roce 2000.

V kritických reakcích na tyto argumenty se nejčastěji ozývá, že každá případná intervence vychází ze zcela odlišných a velmi specifických podmínek, tudíž není vůbec jisté, že recept pro Sierru Leone by stejným způsobem fungoval například ve Rwandě. William Easterly ve své recenzi³ dokonce myšlenku „humanitární intervence“ zcela odmítá

---

³ William Easterly, *Foreign Aid Goes Military!* *The New York Review of Books*, December 4, 2008, <http://www.nybooks.com/articles/archives/2008/dec/04/foreign-aid-goes-military/>.

a velmi negativně se staví k samotnému propojení vojenské sféry a tradiční rozvojové pomoci, které označuje za novodobý imperialismus. Navíc také poukazuje, že řada Collierových argumentů je metodologicky špatně podložená, protože fakta, která jsou v knize prezentována jako příčina a důsledek, jsou ve skutečnosti pouhou korelací bez příčinné souvislosti.

Závěrečná část je syntézou předchozích kapitol. Profesor Collier zde k jednotlivým pastem přiřazuje odpovídající nástroje, jejichž využití by mělo pomoci k odstranění pasti. Zároveň se obrací ke svému publiku a vyzývá k okamžité akci. Apeluje na vlády, rozvojové agentury, nevládní organizace, mezinárodní instituce, reformně naladěné lidi v nejchudších zemích i veřejnost, aby jeho návrhy vzali za své a přispěli ke změně. Tento apel vyznívá o to emotivněji, o co více se autor snaží zapůsobit na naše city: „Mám šestiletého syna. Nechci, aby vyrůstal ve světě s obrovskou mokvající ránou – miliardou lidí lapených v zoufalých podmínkách – po boku nebývale prosperujících ekonomik. [...] Pokud bude svět za dvě desetiletí vypadat takto, pak se mě vzhledem k mé profesi můj syn jednou zeptá, co jsem udělal pro to, abych danému vývoji zabránil. Pro mě bylo snadné něco udělat: napsal jsem knihu, kterou držíte v rukou. Nemyslete si však, že rozvoji nemůžete pomoci pouze proto, že se jím nezabýváte profesionálně. Jste občany a občanství s sebou přináší určité povinnosti.“ (s. 199)

Jak autor upozorňuje hned v úvodu, kniha není primárně určena akademické obci, ale co nejširší veřejnosti, a tomu odpovídá stylistika textu. Collier se snaží výsledky nejrůznějších statistik a odborných analýz prezentovat nekomplikovaným jazykem a na čtenáře se často obrací s řečnickými otázkami, emotivně zabarvenými výrazy a odkazováním k jiným částem knihy. Pro laického zájemce o knihu je takováto forma možná příjemnější, ale pro člověka zvyklého číst odborné publikace může být tento styl nepříjemný a trochu zmatečný. Některé zásadní myšlenky totiž zanikají ve zbytečné vatě nepřilís důležitých informací o autorových spolupracovnících a jeho známých z rozvojových zemí. V knize je také několik faktických chyb, které lze přičíst na vrub jak autorovi (teroristické útoky z 9. září na s. 92), tak nepozornosti překladatelů (Dánové ve Srebrenici na s. 148).

I přes tyto drobné výtky je kniha *Miliarda nejchudších: Proč se některým zemím nedaří a co s tím* velmi přínosná a měla by se zařadit do seznamu povinné četby studentů rozvojových studií. V roce 2008 získal anglický originál řadu literárních ocenění, recenzenti z renomovaných periodik se o ní vyjadřovali velmi pozitivně a odborného uznání se jí dostalo od takových kapacit, jako je například Fareed Zakaria, George Soros nebo Niall Ferguson. Ačkoli mohou být některé Collierovy názory odmítány či kritizovány, rozhodně poskytují racionální a logické argumenty, se kterými by se případní kritici měli vypořádat. Publikaci ocení nejen odborníci z akademické sféry, rozvojových agentur a neziskových organizací, ale rovněž širší publikum zajímající se o problematiku chudoby v současném světě. Paulu Collierovi se totiž podařilo sepsat velmi zajímavou práci plnou nových a podnětných myšlenek, která je velmi dobře srozumitelná i běžnému vzdělanému čtenáři.

Iva Zwingerová